

*Беценко Т. П.,
https://orcid.org/0000-0002-1936-6673
доктор філологічних наук,
професор кафедри української мови і літератури
Сумського державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка*

АДВЕРБІАЛЬНІ ТЕКСТОВО-ОБРАЗНІ УНІВЕРСАЛІЇ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ЧАСУ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ДУМАХ

Анотація. Статтю присвячено опису текстиво-образних універсалій як конститутивних компонентів мовно-стильової організації думового дискурсу. З'ясовано, що текстиво-образна універсалія становить образно-змістову єдність, реалізовану в лінійно представлених граматичних структурах – повторюваних мікро- і макроодиницях думового тексту. Кожен із різновидів текстиво-образних універсалій твориться за наявними у мові моделями (формулами), які є природними, характерними для граматичної системи мови. Кількість (обсяг) мовних моделей (граматичних моделей), використовуваних для творення конструкцій із відповідним змістом, обмежена (тобто така, що піддається вичерпному описові), кількість же мовленнєвих конструкцій з урахуванням компонентного складу, що можуть бути створені за цими моделями (формулами, схемами), – необмежена, така, що не підлягає повному і вичерпному описові в усіх функціональних сферах мови як динамічної системи. Основну увагу звернено на адвербіальні текстиво-образні універсалії зі значенням часу. Адвербіальні текстиво-образні універсалії – це обставинні прислівники, адвербіалізовані прийменниково-відмінникові форми, що у реченні виконують синтаксичну функцію обставини, а також складні слова, утворені поєднанням двох прислівників. Виявлено, що адвербіальні текстиво-образні універсалії зі значенням часу представлені трьома підгрупами: 1) текстиво-образні універсалії, які містять вказівку на те, коли відбувається дія, процес, стан; 2) текстиво-образні універсалії, що визначають вихідну точку часового відтинку певної події; 3) текстиво-образні універсалії, які визначають часову тривалість чогось; 4) адвербіальні текстиво-образні універсалії, що вказують на певний проміжок часу – на його початок і кінець. Виявлено граматичні моделі адвербіальних текстиво-образних універсалій, притаманних текстам народних дум.

Ключові слова: мовно-образна організація українських народних дум, текстиво-образні універсалії, адвербіальні текстиво-образні універсалії, адвербіальні текстиво-образні універсалії зі значенням часу.

Постановка проблеми. Мовно-образна організація текстів народного героїчного епосу відзначається певними правилами, закономірностями. З-поміж інших виокремлюємо наявність текстиво-образних універсалій. Текстиво-образна універсалія становить образно-змістову єдність, реалізовану в лінійно представлених граматичних структурах – повторюваних мікро- і макроодиницях думового тексту. Текстиво-образна універсалія як конструктивна текстова одиниця, як оперативна одиниця мовної пам'яті – не закріпилася, незмінна структура. Це певний каркас – схема (з урахуванням тематично-подієвих, архітекто-

нічних та ін. нюансів), що дозволяє творчо використовувати наявний у мовній свідомості матеріал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Національний героїчний епос – думи – у різних аспектах привертая увагу таких дослідників, як М.О. Максимович, М.І. Лисенко, Ф.М. Колесса, П.Г. Житецький, М.Т. Рильський, Г.А. Нудьга, С.Й. Грица та ін. Збиранням та осмисленням феномену дум займалися зарубіжні вчені – російські (Ф.І. Буслаєв, О.Ф. Міллер, О.М. Веселовський та ін.), хорватські (В. Ягич), польські (М. Грабовський, М. Касіян, Ч. Нейман), французькі (А. Рамбо, А. Ходзько, М. Шеррер), англійські (В. Морфіл), німецькі (Ф. Боденштедт, Й. Гейдер, П. Дільс, П. Кремер), італійські (Д. Чамполі). Численні праці мистецтвознавців, літературознавців, мовознавців означили науковий контекст висвітлення зазначеної теми, в якому однак недостатньо вивченими залишаються питання фольклорної текстології, мовноструктурної, стилістичної організації тексту дум. Саме відповідь на означені питання і дасть змогу повною мірою осмислити феномен жанру думи.

Мета статті – схарактеризувати адвербіальні текстиво-образні універсалії зі значенням часу як мовноструктурні компоненти українських народних дум.

Виклад основного матеріалу. Логіко-граматична класифікація текстиво-образних універсалій передбачає типологічну характеристику останніх як власне будівельного матеріалу думових текстів. Опис текстиво-образних універсалій у логіко-граматичному ракурсі ґрунтується на врахуванні граматичних законів мови, що конкретно виявляються (реалізуються) у наявних (властивих певній мові) граматичних моделях словосполучень і речень.

Як зазначають дослідники, «паралельний аналіз структури моделі світу і структури мови засвідчує відповідність набору універсальних семіотичних позицій моделі світу набору мовних (лексико-семантичних, граматичних) категорій, що передбачає взаємодію структур в обох напрямках: від моделі світу до мови і від мови до моделі світу. Останнє означає не лише те, що модель світу може бути описана за допомогою мови, а і що вона може бути описана за принципом мови, наприклад, із виділенням граматики і словника» [16, с. 9].

А. Вежбицька, говорячи про існування в будь-якій мові універсальних елементарних смислів, підкреслювала, що вони відображають не лише семантичну природу, а й комбінаторні властивості елементів [4, с. 297].

Системно-структурна будова мови, за Г. В. Колшанським, «представляє ідеальне відтворення (хоча і в матеріальних формах) об'єктивних закономірностей світу» [9, с. 49].

так і деякі форми обставинних непрямих відмінків створюють умови для переходу імен і словосполучень у тимчасові прислівники», у таких випадках «в семантично-функціональному змісті імен накреслюється тяжіння до переростання в обставинне значення» [17, с. 79].

Власне адвербіальні утворення є прислівниковими структурами на зразок: *тяжко-важко, недовго-небагацько* [УНД 1972: 190], *мало-немного* [УНД 1972: 160 (3), 163, 204, 205, 206 (2), 207, 208, 223, 369], *достойно-праведно* [УНД 1972: 250, 267, 268 (2), 269 (2), 270, 271, 272 (2)], *рано-пораненьо* [УНД 1972: 349, 372]. Універсалії, утворені на основі іменників у непрямих відмінках з прийменниками: *білим лебедоньком* [УНД 1972: 338], *ясним соколом* [УНД 1972: 327], *із сирій землі* [УНД 1972: 338], *на чужій чужині* [УНД 1972: 338], *коло кринички Салтанки* [УНД 1972: 223], *із Дністра* [УНД 1972: 223].

Адвербіальні тексто-образні універсалії з темпоральною семантикою в думках значно поступаються у кількісному відношенні універсаліям із просторовою семантикою. Вони не мають такої широкої амплітуди структурних різновидів (моделей) і не засвідчують високої концентрації в текстах дум. Вказівка на час у думках хоч і важлива, проте не така конкретна: переважно це вказівка загального характеру, близька до способу передачі часового виміру, що його спостерігаємо в казках. Наприклад, у соціально-побутових думках, як і в казках, початок дії припадає на неділю або на свято тощо.

Адвербіальні тексто-образні універсалії зі значенням часу поділяємо на три підгрупи:

1) тексто-образні універсалії, які містять вказівку на те, коли відбувається дія, процес, стан: *із день-години* [УНД 1972: 262], *на другий день* [УНД 1972: 309], *Ой у святую неділеньку, рано-пораненьку, / Не синіі тумани уставали...* [Г 1927: 123];

2) тексто-образні універсалії, що визначають вихідну точку часового відтинку певної події: *з світовою зорею* [УНД 1972: 340];

3) тексто-образні універсалії, які визначають часову тривалість чогось: *до кінця віку* [УНД 1972: 411];

4) адвербіальні тексто-образні універсалії, що вказують на певний проміжок часу – на його початок і кінець: *з ранньої зорі до вечірньої* [УНД 1972: 379].

Модель «Прикметник (числівник) + іменник у Родовому відмінку». Зазначена модель представлена структурами: *теперешнього часу* [УНД 1972: 283, 302], *дев'ятого дня* [УНД 1972: 160, 205], *четвертого часу* [УНД 1972: 131], *четвертої неділі* [Д 1969: 115], *четвертої неділеньки* [УНД 1972: 325], *пізньої ночі* [УНД 1972: 311], *ночної доби* [УНД 1972: 165, 212], *третього дня* [Д 1969: 48, 50].

Щодо функціонування вказаної моделі Олена Курило відзначає таке: «Широко знає українська мова генітивні часові звороти, де речівник у генітиві зв'язаний із прикметником», проте «сучасна літературна мова мало зважає на вказані часові звороти і замість них уживає менш поширених в українській народній, а більш у російській літературній мові знаних часових зворотів – прийм. у (в) з акузативом. Вказані генітивні часові звороти не мають означеного характеру минулості» [10, с. 201–202].

Модель «Прийменник з (із) + іменник у Родовому відмінку».

З день-години [УНД 1972: 267, 271], *із день-години* [Д 1969: 207; УНД 1972: 262, 263].

Модель «Прийменник з + прикметник + іменник у Родовому відмінку + прийменник до + прикметник».

З ранньої зорі до вечірньої [УНД 1972: 379]. Непродуктивний тип, вказує на часову протяжність – від початку до завершення.

Модель «Прийменник на + прикметник + іменник у Знахідному відмінку + прийменник на + іменник у Знахідному відмінку».

На святій день, на Великдень [УНД 1972: 335], *на святій-то день на Великдень* [УНД 1972: 336]. Спостережена розбудова цієї моделі за рахунок додавання прикметника (на святій Божий празник, на Великдень [УНД 1972: 341]) та за рахунок уведення конструкції з часовою семантикою за допомогою сполучників **альбо, або** (на святій день, на Великдень, **альбо** на которий празник роковий молебний [УНД 1972: 336, 344], на святій день Великдень, **Або** на який роковий молебний празник [УНД 1972: 342]), також способом видозміни компонентів, їх повтору тощо (на святій празник, роковий день Великдень [Д 1959: 53; Д 1969: 66; УНДП 1990: 46]).

Прийменник **на** виражає також проміжок часу, що визначає межі якоїсь дії чи стану: *на многая літа* [УНД 1972: 302], *на многа літа* [УНД 1972: 283], *на многії літа* [УНД 1972: 311], *на многі літа* [Д 1959: 18]. Ці структури становлять невід'ємну частину кінцівок дум. Вони також виступають у поєднанні з іншими структурами часової семантики: *на многі літа До кінця віау* [УНД 1972: 311], *на многі літа. До кінця віка* [Д 1959: 61].

Модель «Прийменник + займенник + іменник у Знахідному відмінку»: *У той час* [УНД 1972: 156, 157]. Зафіксоване ускладнення цієї моделі за рахунок розбудови іменної частини (ррр Аз N₄ і N₄): *у той час і годину* [УНД 1972: 228].

Творення зазначеної адвербіальної тексто-образної універсалії з темпоральною семантикою цілком відповідає ustalеним у мові моделям, що використовуються з аналогічним значенням певного часу дії.

Модель «Прийменник в + іменник у Знахідному відмінку», її ускладнений варіант – «Прийменник в + прикметник + іменник у Знахідному відмінку».

Означену модель репрезентують такі адвербіальні тексто-образні універсалії з семантикою часу, як-от: *в неділю* [УНД 1972: 340, 341, 343], *в святую неділеньку* [УНД 1972: 320, 333], *в святую неділю* [УНД 1972: 334, 336, 337], *у неділю святую* [УНД 1972: 345], *у святій день у воскресний* [УНД 1972: 248]. Початкова формула зазначеної моделі – *у неділю*. Думи засвідчують розбудову цієї тексто-образної універсалії: а) за рахунок ускладнення прикметником (*в святую неділю*); б) за рахунок поєднання з власне прислівниками на позначення часу: *в неділю рано-пораненьку* [УНД 1972: 226]; в) за рахунок поєднання з іншими адвербіальними тексто-образними універсаліями, що вживаються для позначення часу: *у неділю у полудню годину* [УНД 1972: 240].

Таким чином, розглядана модель засвідчує розбудовану лінійно структуру з варіантами (що створюються шляхом ускладнення, додавання компонентів) і варіаціями (ускладненнями слова демінутивними афіксами, повтором однокореневого слова).

Зазначена модель здебільшого не виступає у чистому вигляді. Зазвичай вона входить до більш складнішого утворення на позначення часової семантики, а саме: з підсилювальним

прислівником *барзе*: в *неділю барзе рано* [УНД 1972: 354], із прислівником на позначення часу: у *неділю рано* [УНД 1972: 281, 287]. Цей прислівник може бути повторюваним: в (у) *неділю рано, барзо рано* [УНД 1972: 315, 323] або тавтологізованим: у (в) *неділю рано-пораненько* [Д 1969: 68; УНД 1972: 188, 190, 312, 326, 340, 341, 343], у *неділю рано-порано* [Д 1969: 56] в *неділю рано-пораненьку* [УНД 1972: 329, 353, 382, 383], в *святую неділеньку рано-пораненько* [УНД 1972: 181], у *святую неділеньку барзо рано-пораненько* [УНД 1972: 333], в *неділю барзо рано-пораненько* [УНД 1972: 322], в *святую неділю рано-пораненьку* [УНД 1972: 334], у *святу неділю рано на зорі пораненьку* [УНД 1972: 336], в *неділю барзо рано-пораненько* [УНД 1972: 349], в *неділю рано-пораненько* [УНД 1972: 350], у *святую неділеньку рано-пораненьку* [Д 1959: 157; УНД 1972: 190, 366, 367, 368], у *святую неділеньку барзо рано-пораненьку* [УНД 1972: 356 (2), 357].

Окрім того, розглядані універсалиї на позначення часу мають здатність взаємодіяти з іншими моделями темпоральної семантики, що спричиняє до творення максимального ступеня образної конкретизації: у *неділю рано-пораненьку, до схід сонця* [УНД 1972: 359 (2)], в *неділю рано-пораненьку з світовою зорею* [УНД 1972: 340, 341, 343], в *суботу рано-пораненько* [УНД 1972: 224].

«Нанизування» одна на одну текстово-образних універсалиї із семантикою часу, ускладнення їх вказівними частками, сполучниками тощо (на рівні структури): у *неділю та барзе рано-пораненьку* [УНД 1972: 353], у *святу неділеньку та рано-пораненько* [УНД 1972: 372, 374, 376 (2)], а також демінутивними суфіксами, нестягненими закінченнями (на рівні слова), безсумнівно, покликане максимально уповільнити, розтягнути епічну оповідь, що й передбачає стилістика думи: текст набуває необхідної тональності – урочисто-піднесеної та водночас схвильованої. Зазначена модель адвербіальних текстово-образних універсалиї із темпоральною семантикою здебільшого поширена в соціально-побутових думках.

Модель «Прикметник + іменник у Орудному відмінку».

Означена модель непродуктивна і представлена поодинокими прикладами: *ранньою зорею* [УНД 1972: 325], *ранніми зорями* [УНД 1972: 329], *ясною зорею* [УНД 1972: 208].

Модель «Прийменник з + прикметник + іменник у Орудному відмінку».

Розглядана модель непродуктивна: з *світовою зорею* [УНД 1972: 340, 341, 343], проте специфічна (стосовно компонентного складу, семантики): її функціонування характерне саме для думового епосу.

Модель «Прикметник + іменник у Орудному відмінку + прикметник + іменник у Орудному відмінку».

Вказана модель репрезентує структуру із двома паралельними рядами сполук – прикметника й іменника в Орудному відмінку на позначення часу: *скорим врем'єм, пилною годиною* [УНД 1972: 272, 273], *скорим часом, пилною годиною* [УНД 1972: 268 (2), 269], *скорим уремням, темною годиною* [УНД 1972: 268 (2), 269], *скорим врем'єм, пилною годиною* [УНД 1972: 272, 273 (3)], *скорим уремням, темною годиною* [УНД 1972: 268, 268, 269]. Це т. зв. інструментальні звороти, характерні для української мови та широко представлені в народній творчості.

Модель «Прийменник на + прикметник + іменник у Місцевому відмінку».

На ранній, на вечірній зорі [УНД 1972: 348], *на ранній зорі І на вечірній* [УНД 1972: 364], *на ранній зорі, на вечірній* [УНД 1972: 370]. О. Курило зараховує ці структури до локативних зворотів [10, с. 205].

Вкажемо на варіації зазначеної текстово-образної універсалиї з погляду внутрішнього розташування компонентів:

- rgr A, rgr A N₆ (на ранній, на вечірній зорі)
- rgr A N₆, rgr A (на ранній зорі, на вечірній)
- rgr A N₆ і rgr A (на ранній зорі і на вечірній).

Модель «Прийменник о (об) + іменник у Місцевому відмінку».

Означену модель розглядаємо як архаїчну з темпоральною семантикою.

Такі конструкції сформовані на основі іменника – власної назви: антропоніма або георгоніма і прийменника: *о Петрі* [УНД 1972: 317 (2), 318 (2)], *о Різді* [УНД 1972: 316 (3)], *об Різді* [УНД 1972: 319 (2), 320], *о Петру* [УНД 1972: 319 (2), 320], *об Василю* [УНД 1972: 320], *об святім Василії* [УНД 1972: 317, 318 (2)], *об Василю* [УНД 1972: 319 (2)], *о святім Василії* [УНДП 1990: 94], *о Петрі* [УНДП 1990: 94, 96].

Активізація та актуалізація у соціально-побутових думках саме вказаних структур на позначення часового відліку зумовлена умовами життя: зафіксовані конструкції з часовою семантикою сигналізують про циклічний період життєіснування, з урахуванням моментів господарського та духовного значення: Різдво – одне з найбільших зимових свят (періоду святків), коли люди, будучи вільними від роботи, відпочивали у родинному колі, веселилися; Василя – зимове свято періоду святків, одне з найвеселіших та найкolorитніших. Свято Петра і Павла припадало на середину літа – час жнив і закінчення посту також було довгожданим у народі.

Модель «Прийменник при + іменник у Місцевому відмінку + іменник у Родовому відмінку».

Зазначені структури належать до розряду архаїчних: прийменник *при* сполучається тільки з місцевим відмінком іменника, вживається в різножанрових фольклорних текстах. Приклади з думового епосу: *при старості літах* [УНД 1972: 350, 360], *при старості літ* [УНД 1972: 349(2), 356, 359, 363, 364(2), 365, 371, 378], *при старості літах* [УНД 1972: 354].

Модель «Прийменник при + прикметник + іменник у Місцевому відмінку».

Звороти, що творяться на основі моделі rgr AN₆, є архаїчними, представлені такими прикладами: *при лихій хуртовині* [УНД 1972: 328], *при лихій годині* [УНД 1972: 327, 331], *при нещасливій годині* [Д 1959: 18; УНДП 1990: 94].

Тексти дум демонструють лінійну розбудову зазначеної моделі – за рахунок уведення означень-прикметників і займенників прикметникового типу: *при нещасній моїй хуртовині* [УНД 1972: 335, 342, 355, 338(3)] та за рахунок поєднання з ідентичними моделями: *при бідній годині, / При нещасливій моїй злій хуртовині* [УНД 1972: 333], *при бідній, при нещасній хуртовині* [УНД 1972: 336], *При злій хуртовині, / При нещасливій годині* [УНД 1972: 329; УНДП 1990: 95].

Модель «Сполучник (частка) + іменник, сполучник + іменник».

Означена модель представлена варіантними конструкціями:

- согр N, согр N: *не світ-то, не зоря* [УНД 1972: 332]; *не світ, не тьма* [УНД 1972: 343];
- согр N, согр N: *ні світ, ні тьма* [НД 1986: 103];

– і соп N, і соп N: *і не світ, і не зоря* [УНД 1972: 329];
– соп й ні N, а соп N: *ще й ні світ, а ще тьма* [УНД 1972: 337].

Указаний різновид адвербіальних тексто-образних універсалий характерний для багатьох жанрів фольклорних епічних творів.

Висновки. Отже, адвербіальні тексто-образні універсалиї зі значенням часу представлені трьома підгрупами: 1) тексто-образні універсалиї, які містять вказівку на те, коли відбувається дія, процес, стан; 2) тексто-образні універсалиї, що визначають вихідну точку часового відтинку певної події; 3) тексто-образні універсалиї, які визначають часову тривалість чогось; 4) адвербіальні тексто-образні універсалиї, що вказують на певний проміжок часу – на його початок і кінець.

З логіко-граматичного погляду адвербіальні тексто-образні універсалиї зі значенням часу реалізуються з допомогою моделей «Прикметник (числівник) + іменник у Родовому відмінку», «Прийменник з (із) + іменник у Родовому відмінку», «Прийменник з + прикметник + іменник у Родовому відмінку + прийменник до + прикметник», «Прийменник на + прикметник + іменник у Знахідному відмінку + прийменник на + іменник у Знахідному відмінку», «Прийменник + займенник + іменник у Знахідному відмінку», «Прийменник в + іменник у Знахідному відмінку», її ускладнений варіант – «Прийменник в + прикметник + іменник у Знахідному відмінку», «Прикметник + іменник у Орудному відмінку», «Прийменник з + прикметник + іменник у Орудному відмінку», «Прийменник о (об) + іменник у Місцевому відмінку» та ін.

Адвербіальні тексто-образні універсалиї із часовою семантикою є своєрідними маркерами фольклорного дискурсу взагалі та думового зокрема.

Література:

- Бабайцева В.В., Максимов Л.Ю. Современный русский язык. Т. III. Синтаксис. Пунктуация. Москва : Просвещение, 1981. 271 с.
- Беценко Т. Мова думового епосу: Словник епітетів, складних слів, тавтологічних і плеонастичних структур, географічних найменувань і релігійних понять. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2008. 108 с.
- Беценко Т. Текстово-образні універсалиї думового епосу: структура, семантика, функції : монографія. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2008. 400 с.
- Вежицкая А. Язык. Культура. Познание / пер. с англ. ; отв. ред. и сост. М.А.Кронгауз ; вступ. статья Е.В.Падучевой. Москва : Русские словари, 1996. 416 с.
- Вихованець І., Городенська К. Теоретична морфологія української мови. Київ : Пульсари, 2004. 400 с.
- Грица С.И. Украинская песенная эпика. Москва : Сов. композитор, 1990. 262 с.
- Думи / упор., підгот. текстів, вступне слово та прим. М.П.Стельмаха. Київ : Держвидав. худ. л-ри, 1959. 187 с. [Д 1959]
- Думи / упор. текстів, вступна стаття, примітки та коментарі Г.А.Нудьги. Київ : Рад. письм., 1969. 235 с. [Д 1969]
- Колшанский Г.В. Объективная картина мира в познании и языке. Москва : Наука, 1990. 107 с.
- Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 303 с.
- Народні думи / упоряд., пер., прим. С. Мишанича. Київ : Дніпро, 1986. 173 с. [НД 1986]
- Путилов Б.Н. Эпическое сказительство: Типология и этническая специфика. Москва : Издат. фирма «Восточная литература» РАН, 1997. 295 с.
- Українська фольклористика : словник-довідник. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. 448 с.
- Українські народні думи та історичні пісні / упоряд., приміт. О.М.Таланчук ; передм. Б.П.Кирдана. Київ : Веселка, 1990. 239 с. [УНДП 1990].
- Украинские народные думы / подг. текстів, вст. ст. Б.П.Кирдана. Москва : Наука, 1972. 560 с. [УНД 1972].
- Цивьян Т.В. Лингвистические основы балканской модели мира. Москва : Наука. 1990. 203 с.
- Чапля І.К. Прислівники в українській мові. Харків : Вид-во Харківського ордена Трудового Червоного прапора державного університету ім. О.М.Горького, 1960. 124 с.

Betsenko T. Adverbial text-like universals with the value of time in Ukrainian folk thoughts

Summary. The article is devoted to the description of text-universal universals as constitutive components of the linguistic and stylistic organization of thought discourse. It has been found that the text-universal is a figurative-semantic unity realized in linearly represented grammatical structures – repetitive micro- and macro-units of text. Each of the varieties of text-universal universes is created by existing in the language models (formulas), which are natural, characteristic of the grammatical system of the language. The number (volume) of linguistic models (grammatical models) used to create constructions with relevant content is limited (that is, subject to exhaustive description), the number of speech constructions, taking into account component composition, that can be created by these models (formulas, schematics), unlimited, not subject to a complete and comprehensive description in all functional areas of the language as a dynamic system. The main focus of the article is on adverbial textual universals with the value of time. Adverbial text-universal universals are adverbial adverbials, adverbialized adverbial-adverbial forms that perform the syntactic function of circumstance in a sentence, as well as complex words formed by the combination of two adverbs. It is revealed that adverbial text-universal universals with the value of time are represented by three subgroups: 1) text-shaped universals that contain an indication of when an action, process, state occurs; 2) text-shaped universals that determine the starting point of a time-lapse of a particular event; 3) text-shaped universals that determine the time duration of something; 4) adverbial textual universals that indicate a certain period of time – at its beginning and end.

Key words: language-figurative organization of Ukrainian folk thought, text-universal, adverbial text-universal, adverbial text-universal with the value of time.